

YAŞAR NE YAŞAR NE YAŞAMAZ

Aziz Nesin

Öykü Aziz Nesin'in ilk kez 1977 yılında yazılan romanı, bürokratik işlerin bazen ne kadar zor döndüğünü, insanların yaşam öykülerini ne kadar zorlaştırdığını konu alır. Romanın baş karakteri Yaşar Yaşamaz'ın nüfus kağıdı doğduğu vakitlerde ihmalkarlık neticesinde çıkartılmamıştır. Ne zaman ki Yaşar ilkokul yaşına gelir, babası kendisini nüfus müdürlüğüne götürür. Müdürlük kayıtlarında Yaşar'ın Çanakkale Harbi esnasında şehit düştüğü bilgisi vardır. Yaşar'ın babası böyle bir durumun mümkün olamayacağını, kendisi evlendiğinde çocuğu olsa Çanakkale Savaşı'nda dört yaşında ancak olabileceğini söyler. Ne var ki, memurlar salt kayıt defterine istinaden hareket etmektedir. Babası bir hayli çabalar, müdürlükteki tüm memurlar konuyu bir üstlerine atmaktadır. Ancak, hepsinin uğraşı da defter kayıtlarını haklı çıkarmaktır. Hatta, kayıtlarda Yaşar babasından da bir sene büyük görünmektedir. Annesi de Yaşar'ı kendi doğmadan sekiz sene evvel doğurmuştur.

Yaşar'ın babası Reşit Bey ne derse desin memurları ikna edemez. En sonunda kendi de bürokrasiye yenik düşer, oğlunu devlet okuluna vermekten vazgeçer ve hocaya, mahalle mektebine göndermeye karar verir.

Yaşar'ın hayatı babasına tarla bağ bahçe işlerinde yardım ederek geçmektedir. Vaktiyle beşik kertiği yapıldığı Anşe ile evlenebilmek için gün saymaktadır. Tüm yaşitları askere gitmiş, çoktan terhis olmuşlardır. Ancak, tam Anşe ile söz kesildiği gün kendisini zorla askere almak için jandarmalar eve gelirler. Yaşar ve babası gelen jandarmalara durumu izah etmeye çalışırlar. Yetkililer duydukları karşısında şaşkındır, Yaşar ise sevinçlidir, ilk kez resmi makamlara yaşadığını ispat edebilecektir. Ancak askerlikte de nüfus kağıdına kavuşamaz sadece askerlik sonunda komutan kendisine askerliğini yapmış olduğunu ispatlayan bir yazı verir.

Askerlik akabinde kötü bir haber alır Yaşar, babası ölmüştür. Şimdi kendisini bekleyen uğraş, babasının mirasını alabilmektir. Resmi olarak hayatta görünmediğinden, mirası almaya da hakkı gözükmemektedir. Yaşar uzun süre bürokratik işler ile uğraşır, o kapıdan diğerine gider, herkese hayatının trajikomik hikayesini anlatır. Kimisi kendisini deli zanneder, ciddiye almaz, kimisi çetrefilli meseleden korkar bulaşmak istemez. Olan gene Yaşar'a olur. Sinirlerinin iyice harap olduğu bir vakit, Yaşar küfür etmeye başlar. Çevredekiler kendisini tımarhaneye kapattırırlar. Tımarhanede doktorlar Yaşar'ın akıl hastası olmadığına kanaat getirmişlerdir. Yaşar'a en sonunda bir doktor hastahaneden kaçmasını önerir, Yaşar kaçır.

Hayat hala kendisi için oldukça zordur, eski tanıdıklar vasıtasıyla ucuz hanlarda konaklamaktadır. Parasını bile ödeyemez, artık yük olduğunun farkındadır, her işe baş vurur ama kimliği olmadığı için iş bulamamaktadır. Bir arkadaşı Yaşar'a sözlüsü Anşe'yi İstanbul'a çağırmasını nasihat eder, zengin evlerinde hizmetçilik yaparak para kazanabileceğini söyler. Yaşar derhal Anşe ile haberleşir. Anşe evden kaçır, Boğaziçi'nde Güher Hanım isminde yaşlı, obez bir kadının hizmetçiliğini yapmaya başlar. Zaman zaman Anşe ile görüşürler. Anşa çok değişmiştir, İstanbul hayatına ayak uydurmuş, lüks konağa hizmetin her türlü inceliğini, görgüsünü öğrenmiştir. Ancak, Yaşar'a karşı hiç değişmez, hep saf, kanaatkar, köylü kızıdır. Hiç harcama yapmaz, hep Yaşar ile iyi bir hayat kurabilmek için maaşını biriktirir.

Yaşar günün birinde bir adam ile tanışır, adam Yaşar'ın enteresan yaşam öyküsünü dinler, birlikte iş yapabileceklerini söyler, bir manav dükkanı açacaklardır. Üstelik tüm yasal işlemleri kendi üzerine alacaktır. Yaşar'ın hüvviyet bilgileri gerekmez. Sadece bir sözleşme imzalarlar. Ne var ki Yaşar'da dükkan açabilmek için sermaye yoktur, hatta aç bilaç gezmektedir. Aklına Anşe gelir, kadın parası almayı gururuna yediremese de, bu dükkan vasıtasıyla hızlıca para kazanacak, Anşe'ye parasını kat be kat iade edecektir. Gerçekten de kısa sürede hatırı sayılır para kazanırlar. Hatta Dükkanı büyütmeyle karar verirler ki bir gün Yaşar dükkanı açtığında bom boş bulur. Ne var, ne yok gitmiştir. Hırsız girdiğini düşünürken çevre esnafı, ortağının başka bir yere taşınmak üzere dükkanı erkenden topladığını anlatır. Aynı dükkanda işi devam ettirmek ister ancak mal sahibi O'nu tanımaz istemez. Akabinde dükkanın yüklü bir vergi borcu çıkar, Yaşar her ne kadar, hüvviyeti olmadığından sahipliği de olamayacağını söyleyerek kurtulmaya çalışsa da borcu ödemek zorunda kalır.

Yaşar'ın yine parası bitmiş, eski sefalet günlerine dönmüştür, üstelik Anşe gebedir. Yaşar'a kendi konaklarına bahçevanlık için başvurmasını söyler. Güher Hanım, Anşe'nin sözlüsünü hemen işe alır. Artık birlikte konakta çok güzel bir hayatları vardır. Güher Hanım oldukça cömert tabiatlı bir kadındır. İşte son derece kolaydır ki, bir gün Güher Hanım'ın asker kaçağı olduğunu ileri süren polisler kapıya dayanır. Güher Hanım, seksen yaşlarında bir kadındır, Yaşar ve Anşe polisler ne kadar durumu anlatmaya çalışsalar da bu kez bürokratik hesaplar bu yaşlı, torun torba sahibi, nazır kızının başına gelir. Güher Hanım'ın çocukları Amerika'da dır. Hanım çocuklarını bu saçma durum ile alakalı üzmemek istemez. Yaşar, Anşe ve Güher Hanım uzun süre polis, askerlik şubesi, mahkeme, avukat ekseninde mekik dokurlar. Üstelik Güher Hanım obezite hastalığından ötürü yatalak durumdadır. Anşe ve Yaşar yaşlı kadını taşıyabilmek için telef olurlar.

Güher Hanım ile Yaşar, hanımın trajikomik hadisesi hakkında dertleşirken, Yaşar kendi durumunu anlatır. Amacı, Hanımefendinin tesirli avukatları vasıtasıyla kendi sorununu çözmektir. Ne var ki Güher Hanım, Yaşar'ın durumunu duyunca küplere biner. Ben evimde kimliksiz, hırlı-hırsız belli olmayan adamla kalmam der. Derhal adamı kapı dışarı eder.

Yaşar kiralık ev aramaya girer, kimliksiz olduğu için gene ev bulamaz ancak yaşlı bir adam ona ev verir. Adam karısından ayrılmak üzeredir. Nüfus müdürlüğüne yaşlı adamın kendi karısı haricinde üç çocuğu var görünmektedir. Yaşlı adamın karısı bu iddia karşısında boşanmak istemektedir. Üstelik adamın en küçük görünen çocuğu bir yaşındadır. Adam ne kadar uğraşsa da ne karısına ne de hakimlere derdini anlatamamaktadır. Ayrıca adamın bilmediği bu çocukların, nerede oldukları konusunda ciddi bir itham karşısındadır. Yaşlı adam en nihayetinde mahkemede can verir. Karısı bu ölüm karşısında kendini yerden yere atar, telef olmuş görünmektedir. Bir süre sonra Yaşar'ı evden kovar, yeniden evlenecektir ve Yaşar'ın oturduğu evde oturmayı planlamaktadır.

Yaşar, bu hikayeyi hep cezaevinde anlatır, akşamları mahkumların Yaşar'ı dinleme saatleri vardır. Anlattıklarına zaman zaman inanmakta güçlük çekerler fakat kimse Yaşar'ın neden orada olduğunu anlayamaz. Yaşar, hiç kimseye belli etmese de, kıyafetiyle bitik görünse de hapisyanede gizliden para kazanmaktadır. Hem ufak tefek ayak işleriyle geçimini sağlar, hem de gizliden eroin işine bulaşmıştır. Hapishaneye ise doğan çocuğunun kaydını yaptırmaya çalışırken, kendi hüviyeti olmamasının tartışması esnasında girmiştir. Yaşar çıkışında, bu ortamda nasıl yaşaması gerektiğini, nerede, nasıl davranılması gerektiğini tam teşekküllü öğrenerek çıkmıştır.

Tema

Bürokratik Yanlılıklar Devletin yanlış uygulamaları ve bürokratların mantık harici tutumları kişilerin hayatlarını zorlaştırmakta ve suça bulaşmalarına neden olmaktadır.

Kişiler

Yaşar Yaşamaz Bürokratik bir hata sebebiyle devlete karşı mevcudiyetini ispatlayamamış, bu yüzden hayatı oldukça zorlaşmış bir adamdır.

Anşe Yaşar Yaşamaz'ın beşik kurtmesi ve sevdiğiidir. Yaşar'ı hayatı boyunca hep bekler, zaman içinde ailesini karşısına alır İstanbul'a kaçar. Zengin evlerinde hizmetçilik eder, para biriktirip Yşar'a verir.

Reşit Bey Yaşar'ın babasıdır. Oğlunun kimliğini almak için uğraşır, alamayınca da yılar ve bu işi bırakır. Kayıtlara göre oğlu kendisinden bir yaş büyüktür.

Hacer Yaşar'ın annesidir. Kayıtlara göre annesi Yaşar'ı kendisi doğmadan sekiz sene evvel doğurmuştur.

Yarımporsiyon Yaşar'ın kaldığı hapisyanede gardiyan.

Davut Hoca Yaşar'ın resmi okula kayıt yaptıramayınca gittiği mahalle mektebinde hoca.

Akıl Hastahanesi Doktoru Yaşar'ın psilolojik bir rahatsızlığı olmadığını anlar ancak Yaşar'ı çıkarmaya da yetkisi yoktur. Yaşar'a nasıl olsa kimliği olmadığı için kaçabileceği aklını verir.

Tahtakaleli Kemal Yaşar'ın hapisyane arkadaşı.

Artist Muzaffer Yaşar'ın hapisane arkadaşı.

İdamlık Ali Yaşar'ın hapisane arkadaşı.

Yolsuz Niyazi Yaşar'ın hapisane arkadaşı.

Çulsuz Razi Yaşar'ın hapisane arkadaşı.

Dümbük Recep Yaşar'ın hapisane arkadaşı.

Köfte Mustafa Yaşar'ın hapisane arkadaşı.

Duman Haydar Yaşar'ın hapisane arkadaşı.

Subay Necati Yaşar'ın hapisane arkadaşı.

Pestil Rıza Yaşar'ın hapisane arkadaşı.

Güher Hanım Anşe'nin çalıştığı konağın yaşlı, obez hanımıdır. Kendisine seksen yaşında asker kaçaklığından dava açılır. Bürokrasiye kendinin kadın olduğunu, askerden kaçmadığını anlatabilmek için uzun uğraşlar verir. Bu husu ile alakalı çok zorluk çeker ancak Yaşar kendi hikayesini anlattığında Yaşar'a son derece acımasız davranır, derhal evinden kovar.

Satılmış Yaşar'ın babasının zamanında çok yardımcı olduğu gariban bir çocuktur. Seneler sonra politikacı olur, son derece nüfuz sahibidir, Yaşar kendisinden yardım ister ama sorunu çözemez.

Cırık Hakkı Satılmış'ın babası.

İzmarit Avcısı Yaşar'ın kaldığı hapisanede artık izmeritlerin tütünlerini toplayarak para kazanan adam.

Heykelci Yaşar'ın kaldığı hapisanede hamurdan çiğnenmiş parçalarla heykel yapıp geçimini sağlayan adam.

Karakaplı Nizami Bey Yaşar'ın hep umut bağladığı, hapisanedeiken devamlı aradığı, kendini kurataracağını kati olarak düşündüğü adamdır. Ancak, asıl olan Karakaplı Nizami Bey; devletin içindeki gizli, illegal kimselerdir. Romanın sonunda Yaşar Yaşama'da onlardan biri olur.

ANA KARAKTERLER

Yaşar Yaşamaz (Açık)

Karakter Yaşar Yaşamaz gençlik vakitlerinde mahcup, saf bir Anadolu genciydi. Zaman içindeki hüvviyet mücadelesinin ardından çektiği zorluklar Yaşar Yaşamaz'ın karakterini oldukça değiştirdi. İmkansız zamanlarda da bile becerikli, uyanık olmayı öğrendi. Fakat her zaman gururunu ön planda tuttu. Hayata hep umutlu baktı. En nihayetinde Yaşar Yaşamaz Karakaplı Nizami Bey haline geldi.

Aktiviteler Yaşar'ın tüm hayatı devlete karşı kendi mevcudiyetini kanıtlamak ile geçmiştir. Bu sebepten dolayı hiçbir zaman iş bulamaz. En sonunda hapisaneye atılır. Burada durmadan para kazanmak için çalışır. Ayrıca akşamları diğer mahkumlara hayat hikayesini anlatmaktadır. Saz çalar, anılarını anlatır.

ÖRNEK ANILAR

Mahcup Yaşar bürokrasinin peşinde koşuyor, durmadan çabalıyordu. Nüfus cüzdanı olmadığı için işe giremiyordu ancak yaşamak için de paraya ihtiyacı vardı. Yüznü kızartarak birkaç sefer babasının arkadaşlarından ödünç para aldı. Ancak zaman içinde onlara karşı kendini mahcup hissediyordu. "Sağolsun baba dostu. O olmasaydı açlıktan ölecektim. Eski borcumu ödeyemediğimden baba dostunun yanına varamıyordum."

Uyanık Yaşar akıl hastanesinde rahatsızlığı olmadığını doktorlar kanıtlarsa salıverileceğini tasarladı. Hatta, uyanıklık edip doktorların her işini yapmaya başladı. "Hekimler beni çok severdi. Sık sık beni çağırıp, 'Anlat şu başından geçenleri Yaşar Yaşamaz,' derlerdi. Ben de anlatırdım. Deli olmadığımı

anlayınca beni hastanenin içinde özgür bıraktılar. Özgür bıraktılar, dersem hani yani bağlamıyorlar, koşuşa tıkmıyorlar, delillerin yanına sokmuyorlar. Hastane içinde iş gördürüyorlar. Daha benim gibi beşon kişi var. Ne iş verseler canla başla yapıyorum ki, gözlerine gireyim de beni burdan taburcu etsinler. Hastanenin bahçesinde çalışıyorum. Hekimlerin odalarını silip süpürüyorum. Her yere ben koşuyorum.”

Gururlu Yaşar’ın uzun yaşadığını ispat mücadelesinde artık ne parası ne de çalışmaya gücü kalmıştı. Kaldığı ucuz hanın borcunu bile arkadaşı vermekteydi. Arkadaşı en sonunda kadınların İstanbul’da zengin evlerinde hizmetçilik ederek iyi para kazandıklarını, Anşe’yi çağırıp çalıştırmasını önerdi. Ancak, Yaşar gururlu adamdı, arkadaşı gibi kadın parasına tenezzül edecek şahsiyette değildi. Hatta bu düşünceyi arkadaşının dile getirmesi kendisini oldukça kızdırdı. “Ulan rezil, ben de senin gibi karı parası mı yiyeceğim? Karı parasıyla kahvede akşama dek iskambil kağıdı mı oynayacağım?”

Umutlu Yaşar koşullar ne kadar zor olursa olsun geleceğe dair hep umutluydu. “Karakaplı Niyazi Bey’i bulmak, ondan, o herkesin yardımına koşan iyiliksever adamdan kendisine bir nüfускаğıdı çıkarmasını rica etmek Yaşar’ın kafasına iyice yerleşmişti. Cezaevinde yatarken bile, artık eskisi gibi umutsuz değildi.”

Becerikli Yaşar bu hayatta nasıl ayakta kalınacağını öğrenmiş, artık son derece becerikli bir şahsiyet olmuştu. “ ‘Taştan ekmeğini çıkarır’ sözündeki beceriklilik, Yaşar Yaşamaz’ın ekmeğini çıkarmaktaki becerisi yanında hiç kalırdı. Yaşar Yaşamaz, cezaevinde düştüğü sıkıntı sonunda , havadan ekmeğini çıkarmaya başlamıştı. Yalnız ekmek parası değil, ekmek parasının ötesinde de para kazanmanın, para biriktirmenin yollarını arıyordu.”

Anşe (Açık)

Karakter Anşe Yaşar’ın beşik kertmesi,sevdiğiydi. Yaşar’ın mücadelesi süresinde uzun süre Yaşar’ı bekledi ailesi ne kadar karşı çıksa da hiç vazgeçmedi. Evlenme süreçleri uzayınca sözlüsünün isteğiyle İstanbul’a kaçtı, bir konakta hizmetçiliğe başladı. Çalışkan kişiliği ile kendisini sevdirdi. Aslında Anşe çok fedakar, sadık ve yiğit bir karakterdi. Tüm uğraşı sevdiği adam ile evlenmekti. Hiçbir zorluğu gözü görmüyordu.

Aktiviteler Anadolu’da saf bir köylü kızı olarak hayatını idame ettiren Anşe, İstanbul’a geldiğinde hizmetçiliğe başladı. Arı gibi çalışıyordu. Koca konağı tek başına temizliyor, evin hanımının tüm bakımını yapıyordu.

ÖRNEK ANILAR

Yiğit/Gözüpek Yaşar ile Anşe beşik kertmesiydi. Zaman içinde de birbirlerini çok sevdiler. Anşe hep Yaşar’ın problemlerinin çözülmesini bekledi. Karakter olarak çok sağlam, ender bulunacak insanlardandı. Yaşar da hep Anşe’yi sevgiyle, saygıyla anardı. “Benim Anşem de yiğit kız ki, öyle her delikanlı eline su dökemez; sözü, özü pek bir kız...”

Sadık Yaşar Yaşamaz’ın bitmek tükenmek bilmeyen hüvviyet çıkarma işlemlerinden Anşa’nın babası bir hayli sıkılmıştı. Kızın gelinlik yaşı çoktan gelmiş, geçiyordu. Artık Anşe’yi ya kesin olarak almasını, ya da tamamen bırakmasını istiyordu. Ancak Anşe sevdiğine sadık bir kızdı.vHemen Yaşar’a mektup yazdı. “Yaşarım benim, sen benden vazgeçmedikçe ben senden vazgeçemem. Babamın dediğine bakma. Senden başkasına yar olmaksızın tatlı canıma kıyarım Yaşarım. Bütün dünya yaşamıyor dese de, Anşe’nin gönlünde yaşamaktasın Yaşarım. Sen nereye ben oraya...Bana bir haber et yeter.”

Çalışkan Anşe Güher Hanım’ın evinde hizmetçiliğe başladığında hemen zengin yaşamının, hizmetinin inceliklerini öğrendi. Pire gibi çalışıyor, modern tüm aletlerin kullanımını biliyor ve işini hakkıyla yapıyordu. “kızın soluklanmaya bir saniyesi yok, kendini o makineden bu makineye, elektrikli ızgaradan telefona, telefondan çamaşır makinesine, çamaşır makinesinden karıştırıcı makineye, oradan çalar saate, oradan düdüklü tencereye, oradan elektrik düğmesine, oradan elektrik süpürgesine, oradan hava gazı fırına....Fır dönüp duruyor.”

Fedakar Anşe’nin tek isteği Yaşar ile nikahının kıyılmasıydı. Yaşar ile aşkı uğruna tüm ailesini karşısına almıştı. Kendi çalışarak para kazanmaya, Yaşar’ın çalışmamasına da razıydı. “İş bulmasan da olur, paran olmasa da olur. İşte ben çalışıyorum ya, ikimize de yeter bu para. Senden tek istediğim bir nikah, nikah kıydır yeter bana...”